

MARTON LÁSZLÓ TÁVOLODÓ

Bowie mindörökké

David Bowie-t nem játszottak a rádiók. Sem a Tánczenei koktél, sem az Őtóra tea, sem a Komjáthy. David Bowie nem létezett számomra, pedig éppen azokban a hatvanas években szenteltem a popkultúrának az életem. Minden nap rohantam haza az általános iskolából, hogy a Ki nyer ma? után beszippanthassam az aktuális könnyűzenei felhozatalt.

Aztán gimnáziumba kerültem. Ott sajnos elhúzódott a tanítás, ráadásul hosszabb út vezetett haza, így legfeljebb a délutáni műsorok jöhettek számításba. De Bowie nem szerepelt azokban sem. Hallani már hallottam róla, és az is feltűnt, hogy micsoda ámulattal emlegetik azok a fiatal művészek, akiket vesztemre elkerültem.

Lényegében a véletlen műve volt, hogy egy haveromnál végighallgathattam életem első Bowie-lemezét. *Pin Ups* volt a címe, és 1974-ben jártunk.

Mit mondjak, teljesen megnyugtató. Engem ez a csávó egyáltalán nem izgat – nyugtáztam, egyetlen mozdulattal kipipálva a múltat, a jelent és a jövőt. És ebben is maradtunk, úgy két évig.

Amikor is a hazánkban állomásozó indiai DUM DUM lemezeknek köszönhetően nekifutottam Bowie-nak megint. És láss csodát, a *Station to Station* című albuma rögtön megfogott. Egyrészt mert egyáltalán nem hasonlított a *Pin Ups*-ra, másrészt mert a funkya hajazott, amit nagyon bírtam. Az is feltűnt, hogy mekkorát változott Bowie három év alatt...

A többi már történelem...

Ami a történelmet illeti, annak feltérképezésében a korabeli újságok éppúgy nem játszottak, mint a rádió. Híre ment azonban, hogy a Kossuth Klubban és a Ganz-MÁVAG Művelődési Központban Molnár Gergely előadásokat tart a rockzene újabb irányzatairól és előadóiról. Köztük Bowie-ról. Mint kiderült, Molnár olyan mélyen azonosult Bowie-val, hogy David Bowie Budapesten címmel egy videót is készített, melyben Bowie-nak maszkírozva érkezett a Kossuth Klubba. Elsőként és halál pontosan érzékelte, hogy – a transzvesztita csillaglénytől a rajongóit náci karlendítéssel köszöntő diktátorig – Bowie szerepváltásai mögött milyen ideológia és korszakváltás rejlik. Jó hírrel nem kecsegtetett... A rockzene fogyasztóit arctalan tömegnek láttatta, amint istenítik a vezér-szupersztárt.

„Szerintem Hitler volt az első rocksztár” – jegyezte meg Bowie, éppoly ironikusan, mint amilyen dermesztően. De ott még nem tartunk.

Vissza 1973-ba!

1973-ban Bowie tetőtől talpig a glam rockba merült. Ez a pompázatos külsejű irányzat Marc Bolannek köszönhetette az áttörést. 1971-et írtunk, amikor Bolan a BBC Top of the Pops című műsorában ezüstösen fénylő selyemben adta elő *Hot Love* című slágerét, miközben a stúdióban irtózatos ártatlansággal tipegetek rajongói. Érdemes összevetni ezt a jelenetet Antonioni *Nagyításának* Yardbirds-koncertjével, és minden kiderül a két korszak ifjúságáról. Az egyik majd kicsattant a lázadástól és a dühtől, a másiktól meg mintha lepergett volna minden

illúzió. Az egyik a hús-vér, a másik pedig a flitterek vagy éppen – Bowie színre lépésével – a csillagpor...

A törékeny Bowie-hoz közel állt az a „nemtelen” jelleg, amit bevetett Bolan, és jól passzolt azokhoz az úrbéli kalandozásokhoz is, amikkel első sikere, a *Space Oddity* óta kokettált. De pontosan emlékezett arra is, amit 1967-ben egy buddhista kolostorban tanult: csak úgy válhat „túlélővé”, csak úgy menekülhet meg, ha sorozatosan szerepet vált.

Bowie első nagy szerepe Ziggy Stardust lett, aki azzal szembesült a Földre pottyanva, hogy a bolygó megsemmisüléséig már csak öt év van hátra. Bevetett mindent, hogy megóvja az emberiséget, de hiába, és végül csak az öngyilkosságban látott kiutat – ám attól megmentette teremetője, a szerepéből kilépő Bowie.

(Zárójelben itt jegyezném meg, hogy a Ziggy névnek semmi köze Iggyhez (Pop), ezt egy szabászati üzlet kirakatából csente el Bowie. És épp ilyen „talált tárgy” volt a Stardust is – amit a texasi Legendary Stardust Cowboytól nyúlt le. (Cserébe feldolgozta az *I took a trip to a Gemini Spaceship* című számát a *Heathen* albumon.))

Ziggy alakját szinte észrevétlenül követte amerikai mutánsa, az isteni villámtól kétéhasadt arcú Aladdin. Bowie egyik legsikeresebb és legtermékenyebb korszakát alkotta ez a két alteregó, és még az is belefért, hogy Bowie a *Transformer* című Lou Reed-album producere legyen. 1972 tavaszától másfél évig tartott e periódus, mely lényegében a Hammersmith Odeon színpadán ért véget, ahol Ziggy búcsút vett rajongóitól. Más kérdés, hogy akkor már intenzíven dolgozott a következő dobásán, a – *The Rise And Fall Of Ziggy Stardust And Spiders From Mars* és az *Aladdin Sane* című albumot követő – *Pin Upson*.

A *Pin Ups* 1973 októberében látott napvilágot, tizenkét feldolgozással. Egy-egy feldolgozást addig is lemezre vett Bowie – a koncertjein többet is játszott –, de abban, hogy homlokegyenest „hátrafordult”, volt valami kimondottan újszerű. Páratlannak nem mondható, hiszen Bowie vetélytársa, Bryan Ferry ugyancsak előállt egy ilyen albummal, sőt két héttel meg is előzte Bowie-t. De míg Ferry feldolgozásait a végtelen eklektika jellemezte, Bowie szigorúan az 1964-67 közötti londoni színtérre fókuszált. Így maradt le róla a New York-i Velvet Undergroundtól a *White Light White Heat* és a párizsi Jacques Breiltől az *Amsterdam* – bár az utóbbi legalább kislemezen kijött. (Míg a *White Light...* váratott még magára tíz évet.)

Nézhetjük bárhonnan, az *Amsterdam* jobb lett az eredetnél, a Pink Floyd *See Emily Play*, a Merseys Sorrow és a Yardbirds *Shapes of Things* című számával egyetemben. A Pretty Thingsszel (*Don't Bring Me Down*), a Whóval (*Anyway Anyhow Anywhere*) és az Easybeatsszel (*Friday On My Mind*) kevésbé boldogult Bowie, de az összkép – a korabeli kritikusok fanyalgása ellenére – több mint meggyőző, és pompás átjáró a beat, a glam és a punk között.

Igazán sajnálom, hogy 1974 nyarán másban utaztam.

És igazán örülök, hogy később, amikor rákattantam a hatvanas évekre, mérlegre tettem megint. Kapóra jött, szerencsémre, ez a véletlen...

De most nézzük tovább!

Bowie következő karaktere, a Thin White Duke meglehetősen ellentmondásos figura volt. Megjelenésében elütött a glamtól, hátra fésült szőke hajával, fehér ingével és fekete nadrágjával mintha egy berlini kabaréból lépett volna ki. Ez volt az az időszak, amikor Bowie a náci ideológiába merült, lakhelyül azonban Los Angeleszt választotta. Újabb lemezein (*Young Americans*, *Station to Station*) jól festett az amerikai befolyás, és távolról úgy tűnt, mintha a '74-es

Diamond Dogs szörny-alakja kikapcsolódott volna Amerikában. De valójában Bowie legkeményebb időszaka volt ez, súlyos kokainfüggőséggel.

Lényegében attól akart megtisztulni, amikor 1976 októberében Nyugat-Berlinbe költözött. Új arcot nem teremtett hozzá, sőt egyenesen hétköznapi figuraként járt-kelt a városban, kocsmázva, haverkodva, és közben mélyen magába szívva a német kultúrát. A képzőművészetét, az irodalmát, a klasszikus és a modern zenéjét. Ennek a korszaknak a *Low* volt az első albuma – elrugaszkodva a rockos formáktól, és befészkelődve a krautrock elektronikus birodalmába. Fenséges nyomasztásához képest oldószerként hatott az ugyancsak '77-es *Heroes*, a triptichont záró „új hullámos” *Lodger* pedig egyenesen üdítőnek bizonyult. Mindhárom albumon mély nyomot hagyott a Roxy Musicból kivált Brian Eno (de Robert Fripp és Adrian Belew közreműködése sem elhanyagolható).

(Újabb zárójel: Berlinben elválaszthatatlan volt Bowie-tól Iggy Pop. Együtt laktak, együtt látogattak a Szovjetunióba, együtt turnéztak, és Bowie-nak köszönhetette Iggy az *Idiot* és a *Lust for Life* című albumot.)

Az 1980-ban napvilágot látó *Scary Monsters* albumon Pierrot-nak maszkírozva idézte meg magánmitológiáját, Tom őrnagytól kezdve a szörnyként pusztító szerelmi csalódásig. Hat év múltán újra az angol sikerlista csúcsára szállt Bowie, és többek esküsznek azóta is, hogy élete legnagyobb dobását követte el. Élvezeteset és felkavarót, önazonosat és kísérletezést. Eno ebbe már nem folyt bele, de Fripp újra beletette a magáét.

Nem kenyerem az összegzés, de látni kell: a hetvenes években Bowie olyan magasra tette a léceket, ami hatásában és jelentőségében csak a Beatles szárnyalásához volt mérhető. Hasonlóan kiegyensúlyozott teljesítményre nem volt képes a későbbiekben, de még volt benne tartalék...

A radikálisabb hívei persze frászt kaptak, amikor '83-ban újfent a tánczene felé fordult, de hiába: Bowie *Let's Dance* albuma éppen akkorát robbant, mint a *Thriller* Michael Jackson-tól. És ahogy Bowie a trendi programozásba ágyazta Stevie Ray Vaughan gitárját, az felért egy diszkrétebb forradalommal. (Bowie gitárosai: Mick Ronson, Ricky Gardner, Robert Fripp, Adrian Belew, Carlos Alomar egyébként megérvénének egy külön bejáratú misét.)

Ebbe a táncos pakliba tartozott a kevésbé emlékezetes *Tonight* album is, aztán Bowie a diszkótól újra a rock felé vette az irányt. Tin Machine nevű bandájában Reeves Gabrels gitározott, a ritmusszekciót pedig az a Tony és Hunt Sales alkotta, akik Iggy Popot kísérték a berlini években. 1988 és '92 között két albumot jelentettek meg; feldolgozták a *Working Class Hero* című Lennon- és az *If There Is Something* című Roxy Music-számot, majd Bowie visszatért szóló pályafutásához, szerintem igen helyesen...

A következő remekműve az 1995-ös *Outside* album volt, melyet újra Brian Eno, Carlos Alomar és a zongorista Mike Garson társaságában vett fel. (Ideje most már, hogy szóba kerüljön Garson is, akinek rengeteget köszönhetett az *Aladdin Sane* és a *Diamond Dogs* című album.) Egy Nathan Adler nevű detektív 1999-ig terjedő naplóját dolgozták fel, melynek szereplői egy képzeletbeli gyilkosság érintettjei – hét szerepkörrel, melyből mind a hét Bowie... Megidézve az *Aladdin Sane*-től a *Scary Monsters*ig terjedő hét évet, és rámutatva arra a hét esztendőre is, mely ezzel az albummal kezdődött el.

De abból én most csak a feldolgozásait emelem ki. A *Heathen* című albumon Neil Young (*I've Been Waiting For You*), a Pixies (*Cactus*) és a már említett Legendary Stardust Cowboy, a

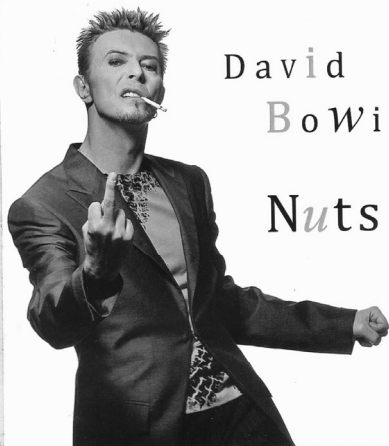
Reality címűn pedig Jonathan Richman (*Pablo Picasso*) és George Harrison (*Try Some, Buy Some*) kapta meg a magáét.

Bowie mindent megtett annak érdekében, hogy ne kapjon nyilvánosságot a küzdelme halálos betegségével. *Blackstar* című búcsúalbumának megjelenése két nappal előzte meg halálhírét. „Nézz fel, itt vagyok a mennyországban” – láthattuk a *Lazarus* videójában, ám ezt a túlvilágot valami istentelen, űrbéli tájként festette le a *Blackstar*, rémisztő alakok vonaglásával egy koponya körül.

Vissza a jövőbe, vissza a hetvenes évekbe...! Ugyanakkor, miközben újra alámerült a mitológiájába, ezen a korongon Bowie maga mögött hagyta a rock 'n' roll fegyverzetét, és a triphop meg a dzsessz eszköztárát alkalmazta. Felkavaróan és hibátlanul. A *Blackstar* alig lehetett levakarni az angol lista éléről, és negyed év alatt elkelt belőle kétmillió példány... Padló.

De számomra ennél a fekete csillagnál is megrendítőbb az a 2001-es Bowie-feldolgozás, amire (megint csak) véletlenül, Eden Ahbez *Nature Boy* című örökzöldje körül sertepertelve találtam. Lemezre vették ötven év alatt millióan, de elvarázsolni csak ketten tudták: Miles Davis és David Bowie. Sajnos nem került rá Bowie egyik lemezére sem – csak a *Moulin Rouge* filmzenéjén szerepel –, de nekem akkor is ez lett a legújabb kedvencem. Ami éppen úgy meg-rázott, mint harmincöt éve az *Amsterdam* vagy a *Lady Grinning Soul* vagy a *Time*. És mint most...

És már mindörökké.

David
Bowie
Nuts

LET'S DANCE
Sufragette City
Wild As The Wind
AND THE SPIDERS
SPACE ODDITY
Young Americans
SCARY MONSTERS
LODGER

ZIGGY

BLUE MAGIC NEW
OF BENOIT'S BRAIN WAS
SEVERELY DAMAGED IT
RESEMBLED THE
ORIGINAL SOUNDTRACK
BLACK S/PWEI ON PATROL
& EXTENDED BOMB PARTY
I THINK HE'S ARIGHT WONDER
NEVER ENOUGH
STARDUST

FENYVES OTTO 2020